

BOLĄCZKA (227) *sb f*

o oraz a jasne.

sg *N* bolączka (32). ◇ *G* bolączki (7). ◇ *D* bolączce (5). ◇ *A* bolączkę (68). ◇ *I* bolączką (2). ◇ *L* bolączce (2). ◇ *pl N* bolączki (4). ◇ *G* bolączek (9). ◇ *D* bolączkãm (3). ◇ *A* bolączki (86). ◇ *L* bolączkách (4); -äch (4), -(a)ch (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *lek. Wrzod; apostema BartBydrg, Murm, Cn; vomica, abscessus, hulcus Cn* (224) : Apostema – bolyączka, wrzodowy othok *BartBydrg* 12v; woda w ktorey by wrzało korzenie Czelidoniowe [...] nawięczy bolączce kancer barzo lie przeciwi. *FalZioł* I 30c; vczyń plastr/ ktory ieft dobri na bolączkę *Antrax FalZioł* I 136c; Proch pięthki iey [*dzikiej kozy*] ípaloney wfypany w bolączki ktore zowã fiftuły/ vzdrawia ie j goij. *FalZioł* IV 9a, I 9d, 20d [3 r.], 26b, 28a (68); konie by też na wrzedliwŝe chocia zdechłe, wyrzazawŝy tilko mieftce oney bolączki, za nalepŝã zwierzynę maiã *MiechGlab* 22; *SienLek* 117 [2 r.] 117v, 124v [3 r.], 125 [2 r.] (27).

bolączka około czego: [*taka uryna*] znamionuie bolączkę około wãtroby albo około nyrek *FalZioł* V 6v.

bolączka pod czym (6): *FalZioł* ††2f; [*białe głowy*] nie miewaiã częftich bolączek pod pachã, albo gdzie indzie. *GlabGad* B; *SienLek* 125, 184. *Cf* »bolączka czyrwona«, »bolączka albo wrzedziennica«.

bolączka za czym (2): tedy lie vdziała bolączka za vchem *FalZioł* I 70d, V 67.

bolączka na czym (4): [*proch spalonej żaby*] Pomaga też bolączkam na żiłach albo ŝtawiech/ gdy z nim przikłada. *FalZioł* IV 15c, ++7b; *SienLek* 125; *ArtKanc* R17.

bolączka w czym (10): Też komu ieft bolączka wnofie zdiurami ktorã zowã cancer [...] tym ono potym mieftce namazowãc. *FalZioł* I 10d, ++4e, †4c, I 63b, 144a [2 r.], IV 2b; Bywaiã też y bolączki w máciãch niewieŝciãch *SienLek* 117, 125. *Cf* »bolączka flegmista«, »bolączka i boleŝc«.

Połączenia z przymiotnikiem na -owy, -ny pochodnym od nazwy części ciała lub organu wewnętrznego i z G rzeczownika (15): [*Spica celtica*] ieft dobra na bolączki fleziony j na boleŝci wŝytkie⁸⁰ żywota *FalZioł* I 138b; Ludziom krwiã pluiãcim y też na bolączki bokowe [...] ieftã barzo dobra piã iã [*wodkę fijołkowã*] *FalZioł* II 6b; ty fliny flodkie połykaãc/ bolączki płuczne y zio Browe goij. *FalZioł* III 42b, ++ 2a, ++ 2d, ††2d, I 6d, 78c (13); *SienLek* 118. *Cf* »bolączka gorãca«.

W charakterystycznych połączeniach: *bolączka okazuje, ukazuje się* (5), *wydaje się* (2), *wykłada się* (3), *wyrzuca się, zbiera się* (2); *przeciwić się bolączce; bolączkę gasić, goić* (9), *leczyć* (20), *miękczyć* (4), *oddalać, odmiękczać* (2), *okładać, opatrzeć, otwierać* (2), *otworzyć, pomazać* (2), *posypać, przedzierać, rozpędzać* (4), *rozganiać, rozerwać* (2), *rozpuszczać* (2), *rozrywać, spędzać, tracić, uleczãc, uŝmierzãc, uzdrawiaãc* (3), *wyciãgãc, zgladzãc* (2), *zmiękczyć* (2); *na bolączkę kłaŝc* (2), *okładać, przykładać* (19), *przyłóżyć* (16), *przystawiãc, wsadziãc*.

Wyrażenia: »bolączka bolãca; bolãca bolączka« (6 : 1): Władz na bolączkę bolãczã Bańkę wielkã/ pothym iã z liekay á zalię bańkę przyŝadz *FalZioł* V 70v, ††3e, I 33a, 34d, 74a, 82d (7).

»bolączka czarna«: *FalZioł* V 66v *cf* »bolączka czyrwona«.

»bolączka czyrwona«: Gdyby lie k tey to febrze wydała bolączka czyrwona/ albo czarna pod pazuchã prawã albo lewã *FalZioł* V 66v.

»bolączka flegmista«: [sok] bolączki [!] flegmiſte w matzici leczy a zgładza [!] *FalZioł* I 2b.

»bolączka gorąca; gorąca bolączka« (10 : 1): Sok koryandrow ieſth dobry na bolączki gorące *FalZioł* I 28a, I 3a, 12b, 42c, 45b, 65b (11).

»bolączka jadowita« (6): gdy wwarzyſz Koczenki żółte á przyłóżyſz na mieſtce zapalonę [!]/ tedy fie niedopuſzcza czynić bolączek iadowitych iako Herpeſtiomena y Carbunculoſa. *FalZioł* I 127d, ¶¶2b, ¶¶2e, I 5b, 136c, 151c.

»bolączka końska« (2): Ná bolączkę końfką lekárſtwo. *SienLek* 184, Aaaa.

»bolączka morowa; morowa bolączka« (7 : 1): Oſobno oleiek dla bolączek morowycb, y na inſze niemocy barzo pożyteczny. *FalZioł* II 23, I 143b, V 67, 70v; *SienLek* 126 [3 r.] Sv.

»bolączka nabiegła«: [gnoj z miodem zmieszany] Na bolączki nabiegłe dobrze przykładać *FalZioł* IV 7c.

»bolączka niezebrana«: Kamień [...] ma moc kamień łamać w człowieu/ bolączki nie zebrane rozgania *FalZioł* I 142b.

»bolączka ognista« (2): *FalZioł* I 20a, 90a. Cf »bolączka paląca«, »bolączka zapalona«.

»bolączka opuchła« (2): Korzeń Lifiech iaiek ma mocz roſpuſzczaiącą bolączki opuchłe *FalZioł* I 127b, ¶¶3b.

»bolączka paląca«: tenże fok ieſt dobry naprzeciwko ogniu piekielnemu/ y naprzeciwko bolączkam palącym á ognitim ktore pochodzą ſkolery *FalZioł* I 20a.

»pryszczowa bolączka« (2): Bywa téż niegdy koniowi przyſzczowa tho ieſt zaſkorna bolączką. *SienLek* 184v, Aaaaav.

»bolączka przepukła«: Nowego orzecba iądra rozeźwać w wſtach á przyłóżyć na bolączkę przepukłą która bywa z melankolijey/ goij ją *FalZioł* III 18d.

»bolączka szerząca się«: Żość teſz iego bolączki otwarza/ bolączki ſzerzące fie [...] barzo goij. *FalZioł* IV 3d.

»bolączka twarda; twarda bolączka« (3 : 2): Tłuſthość Lwowa miedzy inſzem nagoręćſza ieſt/ przeto teſz bolączki twarde odmiękczą j otwiera *FalZioł* IV llc, I 80a, 81c, 87c, 154b.

»bolączka zapalona« (2): te^{go} przyłóż na bolączkę zapaloną á ogniſthą *FalZioł* I 90a. Cf »bolączka albo wrzedzienica«.

»bolączka zaſkorna«: *SienLek* 84v cf »pryszczowa bolączka«.

»bolączka zatwardziała« (2): Bolączki zatwardziałe leczy. *FalZioł* ¶¶3c, I 19a.

»bolączka zebrana«: Bolączkę zebraną przedziera kiedy na nie przyłóżyſz. *FalZioł* I 144c.

Szeregi: »apertura i bolączka«: Na aperturi ieſth dobra mać, iako na Cancer, na fiſtułę/ na Carbunculus/ y na inſze apertury y bolączki. *FalZioł* I 146c.

»bębel, pęcherz albo bolączka«: Clavus etiam est genus tuberculi, Bębel Pęcherz álbo bolączką. *Mqcz* 56d.

»bol i bolączka«: Woda wktoreyby była warzona polna drijakiew, z bukwicą oczukrowawſzy pić, wnątrzny bol [!] y bolączkę roſpądza. *FalZioł* I 136d.

»bolączka i boleść«: W maciczi bolączki y inſze boleſci leczy. *FalZioł* ++4e.

»dymienica albo bolączka« (2): Dymyenycá álbo bolyączką *Murm* 70; *BartBydg* 12.

»bolączka a guz; guz albo bolączka« (1 : 1): thák pilnuy czymbyś mu on guz álbo bolączkę otworzyć mógł *SienLek* 184, 186.

»bolączka (i) ociekłość (ociekлина); ociekłość i bolączka« (2 : 1): Bobki kozie/ na bolączki/ na ociekliny, na kolana, y na infze przeguby *FalZioł* I 144b, II 9c, III 24c.

»piekielny ogień i bolączka«: fok z ziela Nocz y dzień, z blaywałem á z ocztem zmiefzany/ piekielny ogień gali/ y bolączkę *FalZioł* I 99d.

»bolączka i (albo) pryszcz; pryszcz a bolączka« (3 : 1): PRzy goieniu przfzczów á bolączek/ piy zawždy wodkę kthorąm ci pifaniem namienił *FalZioł* V 71v, 62v, 70, 72.

»bolączka i sadzel«: rumien iefth dobry na bolączki y na fadzalc *FalZioł* I 27a.

»bolączka albo wrzedzienica; wrzedzienica a (albo) bolączka« (1 : 3): Tedy fie mařz nadziewać wrzedzienicze albo bolączki pod prawą pierfią. *FalZioł* V 4v, I 23c, 33a, 82d.

»bolączka i wrzod; wrzod i (albo) bolączka« (2 : 11): Pokrzywa z rzodkwia vwarzona y z mąką lnianego fiemienia/ otwiera wřzelkie wrzody y bolączki *FalZioł* I 152b; Gdy kto żoľcią fkopową pomaże wrzody albo bolączki Cancerowate/ pomaga znamienicie. *FalZioł* IV 2b, I 34d, 69d, 142d, II 7c, V 19a (11); *Mącz* 141a; *SienLek* 126v.

»bolączka, wrzod i inna krosta; wrzod, krosta albo bolączka« (1 : 1): O bolączkach/ o wrzedziech/ Y o innych krořtach. *FalZioł* ¶¶2b; *Mącz* 214b.

»wrzod, bolączká, zła krosta, piekielny ogień, ociekлина gorąca«: Na wrzody/ na bolączki na złe krořty/ na piekielny ogień/ na ociekliny gorące, [...] Na ty wřzytki rzeçzy iefť barzo pożyteczna [*psinkowa wodka*] *FalZioł* II 9b.

»ociekłość, bolączká, wrzod i twardość«: SŁazu włofkiego wodkę gdy kto pije/ ociekłofci/ bolączki/ wrzody/ y wřzytki twardořci wnątrż miękçy *FalZioł* II 11d.

»wrzod, bolączka, ociekłość«: [*szafranowa wodka*] teř infze boleřci/ iako wrzody/ bolączki/ ociekłofci wřzelkie zgładza rořpądzaiąç *FalZioł* II 12c.

»bolączka i zaszczерzenie«: tym oleiem pomázuy wřzelką bolączkę y záfzczérzenie wřzelkie *SienLek* 126.

Przen (1) :

Wyrażenie: »wzdęta bolączka« = *ciąza*: brát/ fłucháiąc çęřto fioftr fpowiedzi/ záfowietrzył ich pięć [...] /Kiedy ono záfowietrzenie po wzdętey bolączce poznano/ poimano mnichá *GórnDworz* Q2v.

2. *Choroba; infirmitas PolAnt* (3) : Pterygium, Nieyáka bolączká páznokci gdi mięfo zá páznokcie przerořcie *Mącz* 328d; żyłá fřzod Czołá/ gdy iá zátnie/ pomaga przeciw bolączkam Oczu *SienLek* 35; zaiřte to bolączká moiá (*marg*) Abo ráná moia. (-) [*Profecto hanc infirmitatem*] *BudBib Ier* 10/19.

Synonimy: 1. *antraks, apertura, apostema, bębel, fistuła, dymienica, guz, kancer, krosta, ociekлина, ociekłość*, »piekielny ogień«, *pryszcz, sadzel, wrzedzienica, wrzod, zaszczерzenie*; 2. *choroba*.

Cf **BOL**, **BOLANIE**, **BOLENIE**, **BOLEŚĆ**